

Väärtuslike maastike määratlemise metoodikast Viljandi maakonna näitel

18.06.2021

Tiia Kallas
REHO Viljandi talitus

Pilootprojekt viidi Viljandimaal läbi 1999 – 2001

Projekti eesmärgid

- koostada maakonna- ja üldplaneeringute alusmaterjaliks sobiv väärtuslike maastike määratlemise metoodika, keskendudes kultuurmaastikule
- määratleda koostatud metoodika alusel väärtuslikud maastikud Viljandi maakonnas
- vahendada metoodikat ja Viljandimaa inventeerimise kogemusi teistele maakondadele

Projektijuht Kristiina Hellström

Töörühmas osalesid TÜ ja EMÜ meeskonnad

VÄÄRTUSLIKE MAASTIKE MÄÄRATLEMINE

Metoodika ja kogemused

Viljandi maakonnas

Projekti “Viljandimaa väärtuslikud maastikud” töörühm:

Kristiina Hellström
Helen Alumäe
Anneli Palo
Hannes Palang
Kalev Sepp
Age Koppelmaa

Hiiumaa – Tartu - Viljandi
aprill 2001

Metoodika väljatöötamise etapid

1. Esialgse metoodika väljatöötamine ja katsetamine
2. Alade eelvalik
3. Välitööd

Esialgne väärtuslike alade nimekiri

4. Projekti tutvustamine ja kohalike elanike küsitlemine
5. Alade lõplik valik

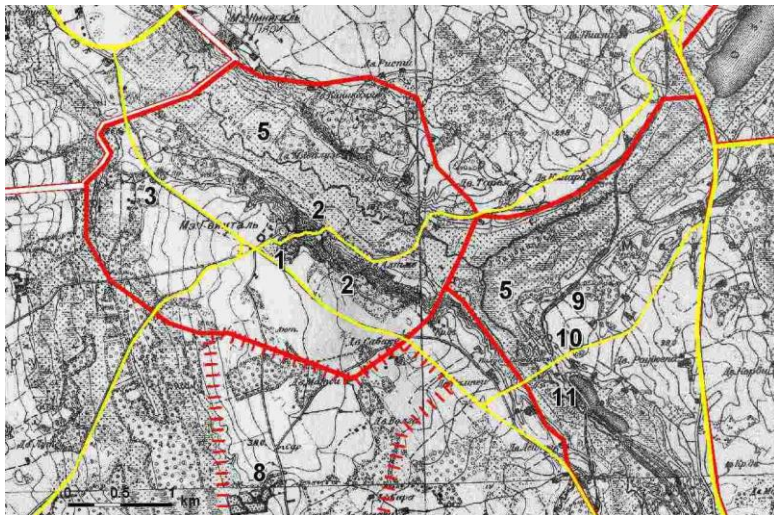
Väärtuslike alade nimekirja koostamine

Registri ja digitaalse kaardi koostamine

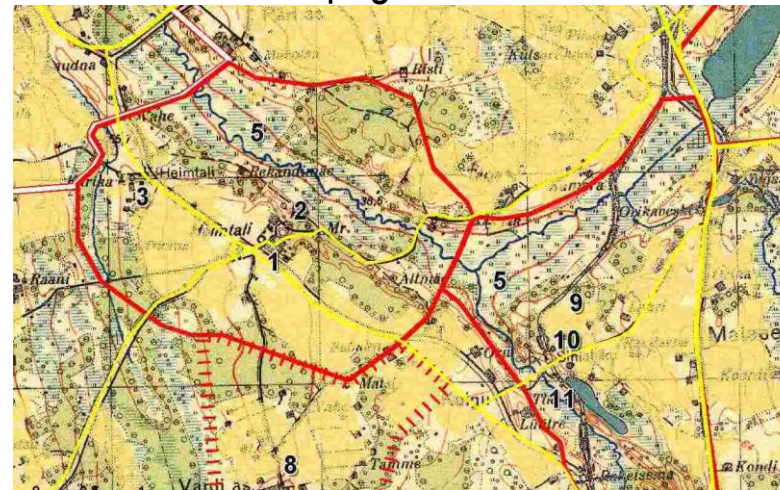
Alade eelvalik

- Ajalooline maastikuanalüüs ja allikmaterjalide analüüs
 - ajaloolised ja tänapäevased maakasutus- ja topograafilised kaardid
Piiritleti alad, kus on hästi säilinud põldudemuster (kontuurid, paiknemine) ning asustus ja teedevõrk.
 - aerofotod
 - trükised ning käsikirjad
 - andmebaasid
 - fotokogud
 - intervjuud kohalike ekspertidega
- Loodusväärtuste analüüs
 - maastike rejeef ja struktuur ning veekogud, mis on säilitanud loodusliku kuju, maastikukaitsealad, loodusobjektid
- Eelvaliku põhjal kaardistati ja piiritleti esialgsed inventeeritavad alad

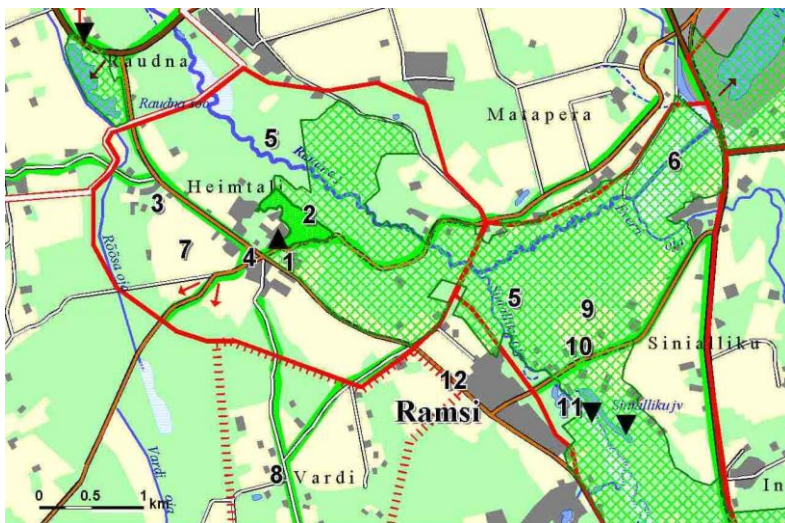
Heimtali. Vene üheverstane kaart 1900

Heimtali. Eesti topograafiline kaart 1937

Heimtali. Eesti baaskaart 1996

Heimtali. Ortofoto, 2015

Alade eelvaliku alusmaterjalid

Fotokogud

Sinialliku

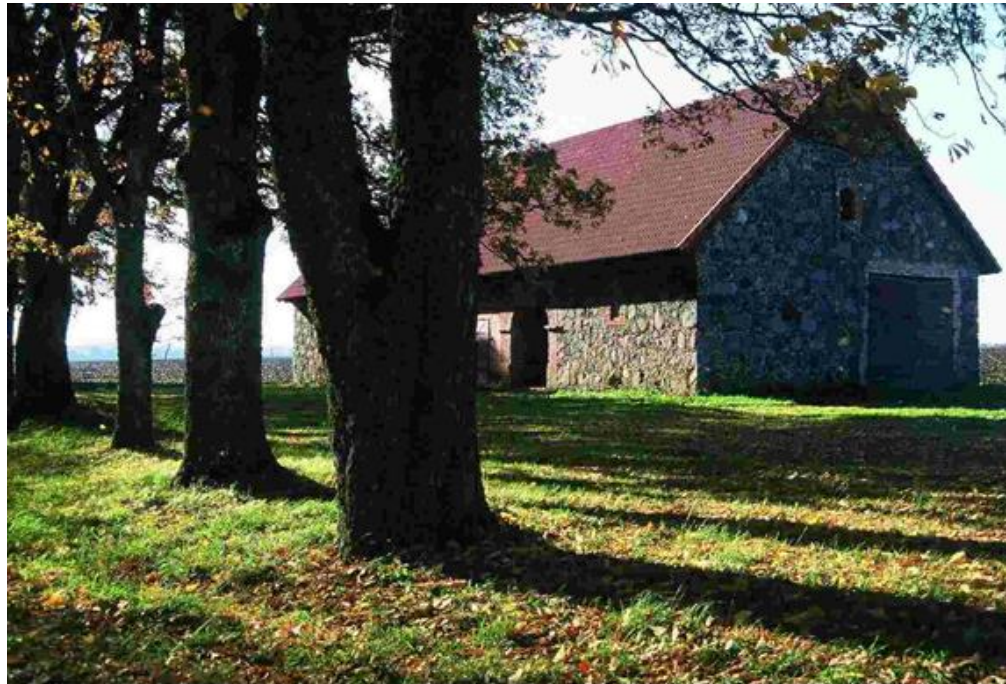
Karksi ordulossi varemed ja kirik

Välitööd

kultuurilis-ajalooliste väärtuste inventeerimine

- praeguse maastikumustri ja asustusstruktuuri sarnasus traditsioonilisega
- looduslike rohumaade rohkus (ja hooldatus)
- kultuurimälestiste ja traditsiooniliste maastikuelementide rohkus ning olukord
- traditsioonilise hoonestuse esinemine ja olukord
- tänapäevaste maastikuelementide (uued või oluliselt ümberehitatud maanteed, elektriliinid, tootmishooned jms) vähesus või puudumine
- erinevatest ajalooperioodidest pärit elementide/struktuuride rohkus ja iseloomulikkus

Välitööd

esteetiliste väärtuste inventeerimine ja hindamine

- maastiku ilu
- maastiku mitmekesisus
- maastiku omapära
- maastiku traditsiooniline ilme
- maastiku hooldatus (põllud, rohumaad, hooned jm rajatised)
- vaheldusrikas, dramaatiline või huvitav reljeef
- teedelt avanevad ilusad vaated

Välitööd

looduslike väärtuste inventeerimine

- alad, kus leidub väärtuslikke elupaiku või maastikuelemente
- alad, mille sisse või vahetusse naabrusse jääb suuremaid looduskaitseobjekte (loodus- ja maastikukaitsealasid)
- alad, mille sisse või vahetusse naabrusse jääb väärtuslikke metsa- või soo-alasid, mis ei ole kaitsealad
- mosaiiksed alad, st sisaldavad looduslikke metsatukki, pool-looduslikke rohumaid, veekogusid ja väiksemaid märgalasid

Välitööd

puhkeväärtuse hindamine

- ala, mis on
 - reljeefilt ja taimestikult vaheldusrikas
 - metsarohke
 - sisaldab veekogusid või piirneb rannaga
 - väljendab kohalikku ajalugu ja traditsioone
 - sisaldab tuntud vaatamisväärsusi

Eelvaliku alade täiendamine ja piiride täpsustamine

Piiride täpsustamine toimus töö lõppjärgus, nii eelvalikul kui välitöödel kogutud andmete põhjal. Kasutati topokaardi koopiat (1:50 000).

Arvestati järgmist:

- ala struktuur (reljeef + maakasutus)
- ala kultuurilis-ajalooline terviklikkus
- kaitsealade/kaitsealuste objektide esinemine ja piirid
- domineerivate häirivate maastikuelementide paiknemine
- hoonete ja maakasutuse üldine seisund (hooldus, kasutus)
- vaadete suund ja ulatus, maastikuruumide piirid
- piiride jälgitavus maastikul (sihid, kraavid, teed jne)

Kohalike elanike kaasamine – identiteediväärtuse väljaselgitamine

Rahvakoosolekud erinevates piirkondades, kus tutvustati projekti ja korraldati küsitlusi

Sihtgrupid

- ametnikud
- MTÜ-de esindajad
- külaelanikud
- kooliõpilased

Küsitlused erinevatel meetoditel

- nn „valge lehe meetod
- etteantud nimekirja alusel
- ankeetküsitlused
- pikemad intervjuud

Suure-Jaani

Heimtali

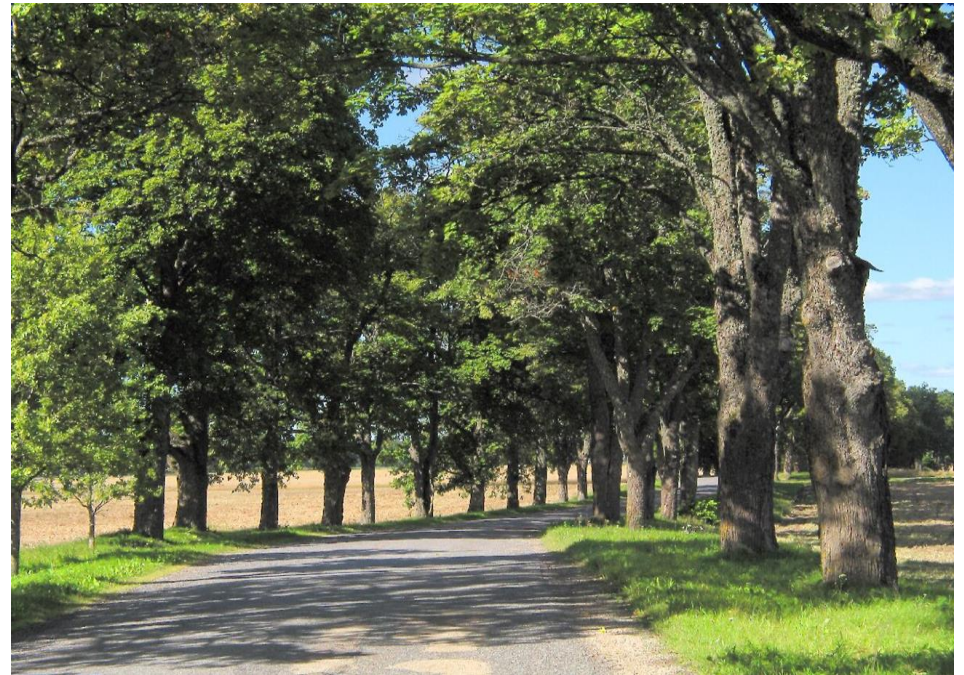

Alade kirjeldamine ja lõplik hindamine

Alade kirjeldamisel järgiti struktuuri:

- ala üldine kirjeldus: reljeef, veekogud, maastiku tüüp ja struktuur, maakasutus jne
- kultuurilis-ajalooline väärtus (KAV): maakasutus, asustus, teedevõrk, hoonestus, olulised elemendid, kultuuriväärtused
- esteetiline väärtus (EV): ilu, omapära, vaated, hooldatus, häirivad tegurid jms
- looduslik väärtus (LV): kõrget looduslikku väärtust omavad elupaigad ja elemendid, looduskaitseobjektid
- identiteediväärtus (IV): objekti olulisus kohalike arvates, koht pingeridades
- rekreatiivne ja turismipotentsiaal (RTP): sobivus puhkemaastikuks (väärtused, mitmekesisus, kättesaadavus, naaberalade väärtus jne)
- muud väärtused (MV) - teaduslik, jms juhul kui on tuvastatud

Olustvere

Tänassilma jõe org

Soomaa Rahvuspark

Kõpu

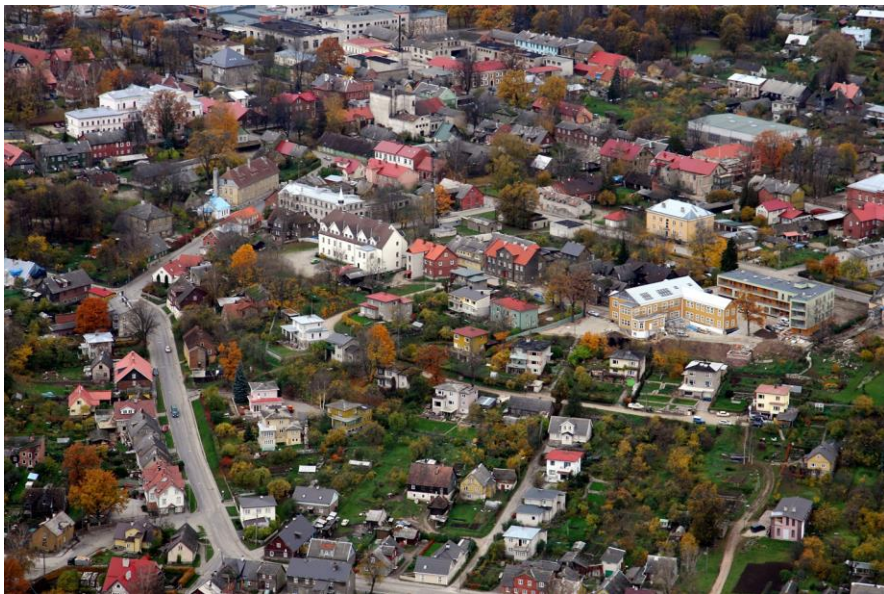
Pilistvere kirikuküla

Võrtsjärve põhjakallas

Viljandi vanalinn ja järv

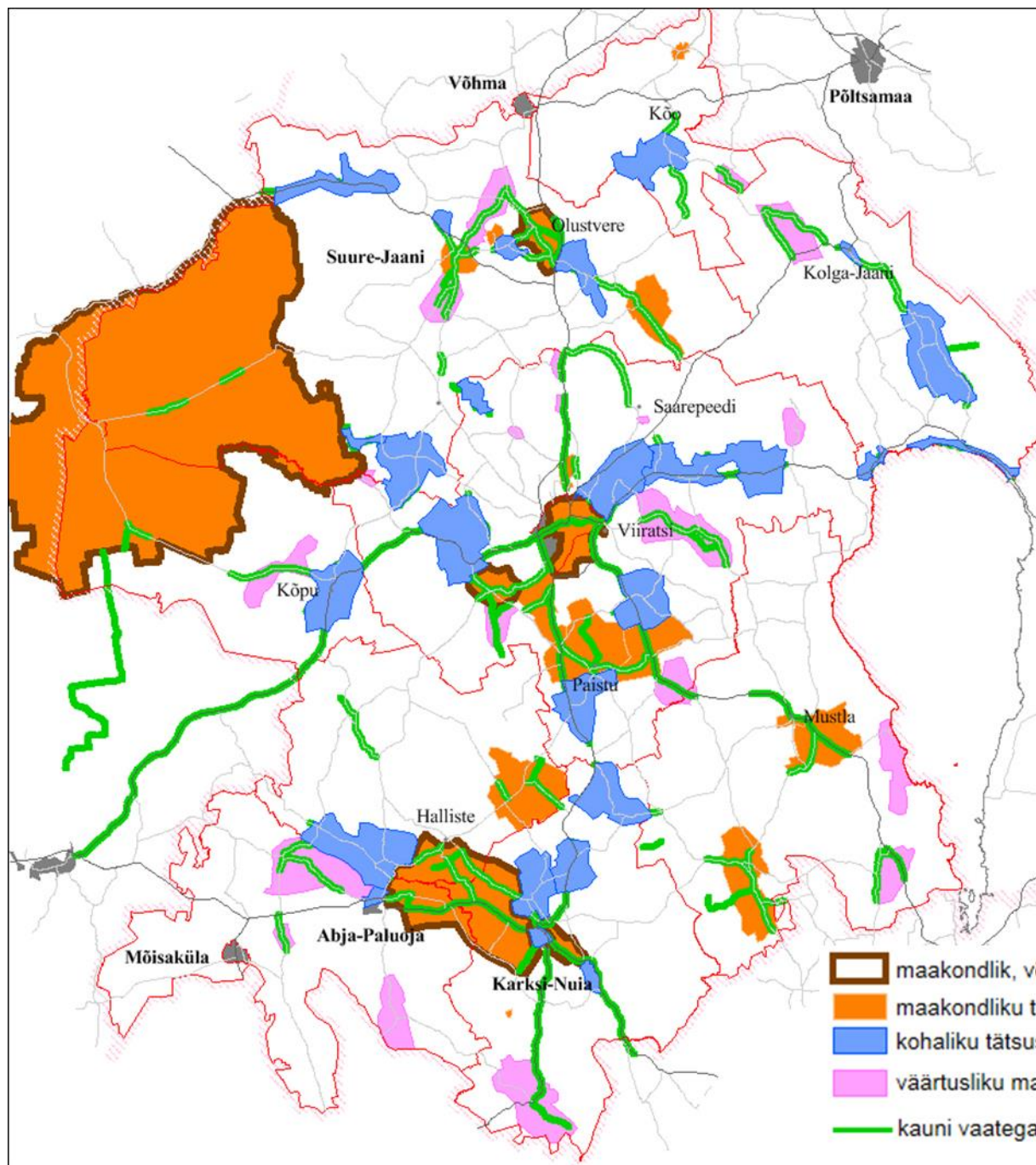

Alad valiti välja ja jagati omakorda 3 erinevasse klassi järgnevate kriteeriumide alusel:

- erinevate väärtuste suur kokkulangevus
- tüüpilisus/esinduslikkus Viljandi maakonnas
- haruldus Viljandi maakonnas
- riiklik tähtsus
- kättesaadavus/ligipääsetavus
- koht kohalikus pingereas

Väärtuslikud maastikud on jaotatud kolme klassi:

- I klassi alad – maakondliku, võimaliku riikliku tähtsusega alad
- I klassi alad – maakondliku tähtsusega alad
- II klassi alad – kohaliku tähtsusega alad

Projekti tulemusena koostati metoodiline juhend ja anti sisend maakonnaplaneeringu teemaplaneeringusse

Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused

- koostati väärtuslike maastike üldised hooldussoovitused
- määrati alade kasutustingimused väärtuste säilitamiseks
- selgitati välja ilusad teelõigud koos vaatekohtadega
- koostati kolmele väärtuslikule maastikualale hoolduskava

Õisu mõisa ja järve väärtuslikule maastikualale
koostati hoolduskava

Väärtuslike maastike üldised kasutustingimused maakonnaplaneeringus

- Väärtuslike maastike piirid täpsustatakse üldplaneeringute või hoolduskavade koostamise käigus.
- Maakonnaplaneeringus määratud kasutustingimused täpsustatakse üldplaneeringutes.
- Hoonestuse planeerimisel väärtuslikule maastikualale säilitada võimalikult olemasolevat ajaloolist asustust, arvestada ajaloolise teede- ja tänavate võrgu struktuuri ning ehitustraditsioonidega.
- Uute ehitiste kavandamisel arvestada antud piirkonnale iseloomuliku traditsioonilise ehituslaadiga.
- Säilitada ajaloolist maakasutust, põllumajandusmaastiku avatust ja vaateid väärtuslikele maastikuelementidele.
- Säilitada traditsioonilisi maastikuelemente ning -struktuure.
- Võimaluse korral taastada traditsioonilisi maastikuelemente ja maakasutust (kivi- ja lattaiaid, puiesteed, looduslikud niidud, karjatatud metsad jms.).
- Vältida mobiilside mastide ja tuulegeneraatorite rajamist väärtuslikule maastikualale ja kaunite vaadete vaatesektoritesse.
- Vältida vaateid häiriva hoonestuse rajamist kaunite vaadete vaatesektoritesse, pöörata tähelepanu vaatesektorisse kavandatavate uute ehitiste arhitektuursele kvaliteedile.
- Üldplaneeringute koostamisel võib teha ettepanekuid väärtuslike maastike aladel asuvate ajalooliselt väärtuslike linnapiirkondade või asumite määramiseks miljööväärtuslikeks aladeks.
- Vaatekohtade maa-alad reserveerida vajadusel puhkekohtadeks.